

PŘEDMLUVA K VYDÁNÍ Z ROKU 1961

JEAN-PAUL SARTRE

Není to tak dávno, co se uvádělo, že na Zemi žijí dvě miliardy obyvatel, z toho pět set milionů lidí a jedna miliarda pět set milionů domorodců. První z nich vládli Slovem, druzí jej pouze používali. Mezi jedněmi a druhými sloužili jako prostředníci zaprodaní králové, feudálové a rádoby buržoazie, splácaná, jak se dalo – z toho, co bylo právě po ruce. V koloniích se ukazovala pravda v celé své nahotě; „mateřské“ země však byly toho názoru, že bude lepší, když přece jen zůstane oblečená; ostatně slušelo a patřilo se, aby je domorodci měli rádi. Tak jako své matky, svým způsobem. Evropské elity se také pustily do výroby domorodeckých elit: to se vybrali vhodní adepti z řad adolescentní mládeže, na čelo se jim vypálil cejch v podobě principů a zásad západní kultury, ústa se jim zacpala roubkem z halasných proklamací, velkých, mazlavých slov, která se lepila na zuby, a po krátkém pobytu v mateřské zemi je tato země vyexpedovala, dokonale podvedené, zase zpět. Jenomže tyto živoucí lži neměly jejich bratrům a sestrám co říci a stávaly se prázdnou ozvěnou: a tak jsme v Paříži, v Londýně či v Amsterdamu mohli deklamovat, jak jsme chtěli: „Parthenón! Bratrství!“, a nebylo nám to nic platné, poněvadž kdesi v Africe či v Asii už ze rtů sklouzávalo pouze: „... thenón! ... ství!“ Byly to zlaté časy.

Jenže ty už skončily: ústa se najednou začala otevírat sama od sebe, žluté a černé hlasy sice ještě hovořily o našem humanismu, avšak činily tak především proto, aby nám vyčetly naši nelidskost. A my jsme bez uzardění poslouchali tyto zdvořilé projevy plně hořkosti. Zpočátku to dokonce bylo s jakýmsi hrdým nadšením: cože? Oni mluví sami od sebe? Vidíte, co všechno díky nám dokázali! Vůbec jsme nepochybovali o tom, že náš ideál nakonec přijmou za svůj, vždyť nás koneckonců sami obviňovali z toho, že se mu zpronevřujeme; a Evropa pojednou začala věřit v úspěch toho, co pokládala za své poslání: totiž že se jí podařilo helenizovat Asiaty, či snad dokonce vyšlechtit jakýsi nový živočišný druh: řecko-římské černochoy. A dodávali jsme, jen tak mezi námi, pragmaticky: nechme je, ať si zanadávají, aspoň se jim uleví – vždyť přece pes, který štěká, nekouše.

A pak přišla nová generace, která otázku posunula úplně jinam. Její spisovatelé, její básníci se nám s neuvěřitelnou trpělivostí pokoušeli vysvětlit,

že naše hodnoty v konfrontaci s realitou jejich každodenního života nemohou obstát, a že je nemohou ani bezvýhradně přijmout za své, ani bezvýhradně odmítnout. V podstatě nám říkali: děláte z nás nestvůry, váš humanismus sice tvrdí, že lidství je univerzální, přitom nás ale vaše rasistické praktiky vyloženě partikularizují. A my jsme stále poslouchali, stále v dobrém rozmaru: úředníci koloniální správy sice nejsou placení za to, aby četli Hegela, a tudíž jej málokterý z nich čte, avšak k tomu, aby pochopil, do jaké míry se naše nešťastné duše zamotávají do těchto rozporů, ani nepotřebuje studovat Hegela či jiné, jemu podobné filosofy. Nulový účinek. Dobrá, tedy dále pěstujme vítr jejich problémů – nesklidíme nic jiného než bouři. Pokud by se v jejich kňourání, jak nám tvrdili odborníci, našel alespoň zlomek nějakých rozumných požadavků, pak by to bylo volání po integraci. Povolit jim něco takového? Samozřejmě, ani nápad: něco takového by přece naprosto zruinovalo celý systém, který je, jak známo, založen na jejich vykořisťování. Ovšem tuto šťavnatou mrkev jim budeme neustále držet před nosem: určitě za ní spolehlivě poběží. Co se týče rizika vzpoury, to jsme byli také v klidu: který domorodec mající všech pět pohromadě by šel zabíjet krásné evropské syny jenom proto, aby se stal Evropanem jako oni? Zkrátka, jenom jsme přizívovali jejich melancholii, a dokonce jsme považovali za dobrý nápad udělit cenu bratří Goncourtů černochovi: to bylo ještě před rokem '39.

1961. Podívejte: „Neztrácejme čas sterilními litaniemi či trapnými pokusy o imitaci, z nichž se soudnému člověku stejně jenom zvedá žaludek. Otočme se zády k téhle Evropě, která má plná ústa řečí o posvátné lidské bytosti, ale přitom vraždí lidi, kdekoli na ně narazí, a to nejen ve vlastních ulicích, ale i ve všech koutech světa již celá staletí (...) dusí ve jménu údajné ‚epopeje lidského ducha‘ v podstatě celý zbytek lidstva.“ Tedy takový tón tu ještě nebyl. A kdo se opovažuje s námi mluvit tímto tónem? Afričan, člověk z třetího světa, někdejší kolonizovaný. A dodává: „Evropa totiž nabrala tak šílenou, nezvladatelnou rychlost... a řítí se závrtným tempem do propasti tak hluboké, že bude opravdu lepší se jí širokým obloukem vyhnout.“ Jinými slovy: je vyřízená. Je to konstatování, které není právě příjemné poslouchat – že, moji drazí kontinentální spoluobčané? –, a přitom jsme všichni až do morku kostí přesvědčeni, že je to pravda.

Přesto je třeba upřesnit jeden drobný detail. Jakmile nějaký Francouz řekne jinému Francouzovi: „Jsme vyřízeni!“, což, pokud je mi známo, se od roku

1930 stává den co den, tak je to věta plná vášni, zuřivosti i lásky a ten, kdo ji pronesl, jí dává najevo, že se cítí být se svými krajany na jedné lodi. Obvykle totiž ještě dodává: „Pokud...“ Z toho je jasně vidět, o co tu jde – není jiná možnost: pokud nebudou řečníkova doporučení doslova a do písmene splněna, pak – a jedině v tom případě – se náš stát zcela rozloží. Zkrátka, není to nic jiného než určitý druh hrozby, po níž následuje dobře míněná rada, a takovéto projevy šokují posluchače tím méně, že vyvěrají z pocitu národní sounáležitosti. Jakmile však takový Fanon konstatuje, že Evropa se řítí vstříc své vlastní zkáze, aniž by současně bil na poplach, je to z jeho strany pouze diagnóza. Tento lékař netvrdí, že její stav je zcela beznadějný – občas se totiž dějí i zázraky –, ani se nesnaží jí předepisovat nějaké zaručené léky: on nedělá nic jiného než to, že pouze konstatuje, že pacient je v agónii. Činí tak po zevním vyšetření a vychází přitom z příznaků, které zjistil. Pokud jde o léčbu, žádnou nenavrhuje: má totiž hlavu plnou jiných starostí, takže je mu srdečně jedno, jestli pacient přežije anebo půjde do kytek. Z tohoto důvodu je jeho kniha opravdu skandální. A jestli si teď zabručíte pod fousy, trošku žertem a trošku rozladěni: „Co se nám to ten chlap snaží namluvit?!“, pak to znamená, že vám unikla podstata celého skandálu: Fanon se vám totiž ve své knize nesnaží „namluvit“ vůbec nic – jakkoliv je jeho kniha pro jiné ožehavá, pro vás je mrazivě sterilní – o vás se v ní mluví sice často, avšak k vám samotným se neobrací ani jednou. Tedy s cenami bratří Goncourtů pro černé a Nobelovými cenami pro žluté máme utrum: doby barevných laureátů původem z kolonií se už nikdy nevrátí. Bývalý „frankofonní“ domorodec si náš jazyk ohýbá a přitesává do podoby, která odpovídá požadavkům nové epochy, v této podobě jej používá a pomocí něj se pak obrací výlučně na všechny kolonizované s výzvou: „Domorodci všech rozvojových zemí, spojte se!“ Příšerná degradace: pro otce jsme byli jedinými partnery k rozhovoru; naproti tomu synové nás již nepovažují ani za plnohodnotné partnery: jsme už jenom pouhý předmět rozhovoru. Jistě, Fanon se jen tak na okraj zmiňuje o některých našich proslulých zločinech: Sétif, Hanoj, Madagaskar, avšak neplýtvá inkoustem na to, aby je odsoudil: on je pouze využívá. Jestliže Fanon rozebírá taktiku kolonialismu, onu složitou hru vztahů, které stavějí do protikladu kolonisty a obyvatele „kontinentální Francie“, tak je to úsilí, které vynakládá *pro své bratry*; jeho cílem je tyto bratry naučit, jak nás dostat na lopatky.

Zkrátka třetí svět postupně objevuje sám sebe a sám k sobě hovoří právě tímto tónem. Jistě, jsme si vědomi toho, že tento svět zdaleka není jednotný a že i v něm lze stále najít porobené národy, či jiné, které získaly

zdánlivou nezávislost, další, které bojují za svou svrchovanost, anebo takové, které si sice vybojovaly úplnou svobodu, ale musejí žít s vědomím trvalé hrozby imperialistické agrese. Tyto rozdíly pramení z historie kolonizace, jinými slovy z historie útlatku. Zde se mateřská země spokojila s tím, že si koupila několik místních feudálů: a aby rozdělila a panovala, z kolonizovaných obyvatel uměle poslepovala jakousi improvizovanou a krajně nesourodou buržoazii; tím vlastně zabila dvě mouchy jednou ranou: kolonie se stala vykořisťovanou a současně také osídlovanou zemí. Evropa tím pádem ještě znásobila rozpory a protiklady mezi obyvatelstvem, vytvořila nové třídy, v některých případech dokonce i nové formy rasismu, a všemi prostředky usilovala o to, aby nastolila a následně prohlubovala třídní rozvrstvení společnosti kolonizované země. Fanon nic neskrývá: aby mohla bojovat proti nám, musí někdejší kolonie v první řadě bojovat sama proti sobě. Lépe řečeno, jde vlastně o jedno a totéž. Ve válečné vřavě se nutně musejí rozplynout všechny vnitřní bariéry, neschopná buržoazie, složená z kšeftářů a spekulantů, městský proletariát, jenž vždy požíval jistá privilegia, *lumpenproletariát* z nuzných slumů, ti všichni by si měli srovnat krok s rolníckými masami, jelikož právě ony jsou tím opravdovým rezervoárem národní a revoluční armády; v krajích, jejichž rozvoj byl kolonialismem záměrně zastaven, se rolnictvo v případě, že se vzbouří, velice záhy stává *radikální třídou*: na vlastní kůži totiž poznalo útlak v celé jeho nahotě; trpí daleko více než dělníci ve městech, a aby nezemřeli hladem, nesmějí se snažit o nic menšího než o rozmetání všech dosavadních společenských struktur. Aby zvítězila, musí tato národní revoluce být socialistická; jakmile je zabrzděna v rozletu a moci se chopí buržoazie, složená z původně kolonizovaných obyvatel, tak nový stát, bez ohledu na svou formální svrchovanost, zůstane v područí imperialistů. Tento vývoj lze nádherně ilustrovat na příkladu Katangy. Jednota třetího světa tedy není předem dána: je to postupný proces sjednocování, který probíhá v každé zemi, a to před získáním nezávislosti i po něm, proces, jemuž je podrobena veškeré obyvatelstvo kolonizovaných zemí pod vedením rolnické třídy. A právě toto vysvětluje Fanon svým bratrům v Africe, v Asii či v Latinské Americe: musíme všichni společně všude rozšířit revoluční socialismus, jinak budeme jeden po druhém přemoženi někdejšími tyrany. Fanon nic neskrývá: ani slabiny, ani sváry, ani nejrůznější mystifikace. V tom je počáteční chyba celého hnutí: tu, po ohromujícím úspěchu, najednou začíná ztrácet dech, onde se zastavil úplně: pokud se má znovu rozběhnout, je nutné, aby rolníci naházeli kapitalisty do moře. Čtenář je důrazně varován před těmi nejnebezpečnějšími formami odcizení, v něž se celý proces může zvrhnout: vůdcovský princip, kult osobnos-

ti, západní kultura anebo opačná, avšak stejně nebezpečná tendence, a sice vzkříšení prastaré, dávno přežilé africké kultury: tou jedinou pravou kulturou je sama revoluce; to znamená, že je nutno ji kout, dokud je žhavá. Fanon k nám promlouvá velmi hlasitě: my Evropané jej snadno uslyšíme: důkazem je, že nyní máte v rukou tuto knihu; ovšem nebojí se autor, že by koloniální mocnosti mohly zneužít jeho upřímnosti ve svůj prospěch?

Ne. Z něčeho takového rozhodně strach nemá. Postupy, které používáme, jsou beznadějně zastaralé: někdy sice mohou emancipační úsilí zbrzdít, avšak nikoliv zastavit. A nepropadejme optimismu, že by snad stačilo naše metody jen vhodným způsobem inovovat: nekolonialismus, sen pramenící z lenosti mateřských zemí, není ničím jiným než závanem větru; žádná „třetí síla“ buď neexistuje vůbec, anebo jde pouze o naprosto bezzubou buržoazii, kterou k moci dostrkal sám kolonialismus. Náš machiavelismus má na tento silný, právě probuzený svět, který jednu po druhé postupně odhalil všechny naše lži, opravdu pramalý vliv. Kolonizátor nemá na vybranou, musí jedinečně použít sílu, pokud mu tedy ještě nějaká zbyla; naproti tomu domorodec si naopak vybrat musí: musí se rozhodnout mezi zotročením či svrchovaností. Jaký má pro Fanona význam, zda jste četli jeho knihu či nikoliv – on především chce upozornit své bratry na naše staré triky a je si přitom jist, že nové jsme nevymysleli. A právě na ně se obrací, když říká: Evropa zatnula svoje pařáty do těchto světadílů – tak jí do nich sekejme tak dlouho, dokud zase nepustí, dnešní doba nám jedinečně nahrává: v Bizertě, v Élisabethville ani v poslední alžírské vesnici se nestane nic, o čem by se nedověděla celá planeta; mocenské bloky se stavějí na opačné strany barikády a navzájem se drží v šachu, využijme tedy tohoto stavu vzájemné paralyzovanosti, vejděme do dějin a postarejme se o to, aby se díky nám stal jednou provždy stavem univerzálním; a jelikož nemáme jiné zbraně, bude nám k dosažení našeho cíle stačit pouze trpělivě pracovat nožem.

Evropané, otevřete tuto knihu a vejděte do ní. Po několika prvních krocích noční temnotou uvidíte oheň a kolem něho jakési cizí lidi, běžte k nim blíž, poslouchajte: právě se dohadují, jaký osud přichystat vašim faktorům a žoldákům, kteří je chrání. Možná si vás všimnou, ale budou dále diskutovat, aniž by ztišili hlas. Jejich lhostejnost je zarážející: otcové bytosti stínu, vaše stvoření, původně to byly mrtvé duše, vy jste jim poskytli světlo, oni se pak obraceli pouze k vám, avšak vám tyto zombie ani nestály za odpověď. Synové vás proto ignorují: oheň jim dává světlo a teplo, ovšem tento oheň již není váš. Vy se držíte v ucti-

vé vzdálenosti a cítíte se jako nenápadní, plaší noční živočichové: na každého jednou dojde – v temnotách, odkud vzejde zcela jiný úsvit, budete zombiemi právě vy.

Řeknete si: když je to tak, hodíme tu knihu za psem. Proč něco takového vůbec číst, když to stejně nebylo napsáno pro nás? Ze dvou důvodů: Fanon v ní vysvětluje svým bratrům, jací jste, a rozebírá pro ně mechanismus našeho odcizení: využijte toho, poznejte sami sebe a odhalte pak tuto předmětnou pravdu vám samotným. Naše oběti nás znají pouze prostřednictvím svých zranění a svých okovů: to ovšem dodává jejich svědectví punc nevyvratitelnosti. Stačí pouze, aby nám ukázali, co jsme z nich udělali, a my pak pochopíme, čím jsme se kvůli tomu stali my sami. Je to vůbec k něčemu? Je, poněvadž Evropě hrozí velké nebezpečí, že půjde k čertu. Avšak můžete namítnout, že žijeme v mateřské zemi a že vystupujeme proti jakýmkoli excesům. To je pravda – vy sice nejste kolonizátoři, ovšem to ještě neznamená, že jste lepší než oni. Oni jsou ti průkopníci, které jste do zámoří vyslali právě vy, vy jste díky nim zbohatli a vy jste jim dali na vědomí, že pokud kvůli nim poteče příliš mnoho krve, tak se od nich bez rozmyšlení budete distancovat; stejně jako stát, ať už jakýkoliv, který si v zahraničí vydržuje bandu rozvratníků, provokatérů a špiónů, v případě jejich odhalení jednoduše prohlásí, že je vůbec nezná. Můžete tedy být tak velcí liberálové či humanisté, jak budete chtít, můžete dohánět svou lásku ke kultuře *ad absurdum*, přitom ale děláte, že netušíte o tom, že máte kolonie a že se tam vraždí i vaším jménem. Fanon odhaluje svým druhům – zejména těm z nich, kteří jsou stále poněkud příliš nakaženi západní kulturou – jak je to se solidaritou takzvané mateřské země a jejich emisarů v koloniích. Seberte odvahu a přečtěte si tuto knihu: z tohoto prvotního impulzu vzejde pocit hanby, jenomže hanba, jak pravil Marx, je pocit, z něhož se rodí revoluce. Vidíte – ani já se nemohu oprostít od subjektivních iluzí. Také já vám říkám: „Budeme vyřízení, pokud...“ Jsem Evropan, proto jsem tuto knihu ukořistil od nepřitele a chci pomoci ní vyléčit Evropu. Prosím, využijte tuto šanci.

★

A můj druhý důvod je tento: ponecháte-li stranou všechny Sorelovy fašistické bláboly, zjistíte, že Fanon je prvním autorem po Engelsovi, který opět osvětlil porodní bábu dějin. A nevěřte tomu, že jeho příliš horká krev či jakási traumata z dětství z něho udělala individuum s poněkud abnormální zá-

libou v násilí: nikoliv, on pouze tlumočí nastalou situaci, nic víc. Přesto činí vše potřebné k tomu, aby krok za krokem vysledoval dialektiku, kterou před vámi jakési liberální pokrytectví pečlivě skrývá a která stvořila nás samotné stejně jako jeho.

V minulém století měla buržoazie dělníky za závistivce, kteří se nacházejí zcela v zajetí svých nízkých choutek, a proto nemají soudnost, nicméně trvá na zařazení těchto zvířecích netvorů do lidského druhu: pokud by totiž nebyli lidmi a nebyli by současně svobodní, jak by potom mohli volně prodávat svou pracovní sílu? Ve Francii či v Anglii se humanismus staví do pozice univerzálního myšlenkového proudu.

Naproti tomu nucená práce má za důsledek naprostý opak: zde neexistují žádné pracovní smlouvy; naopak je nutno zastrašovat – a tím se rodí útlak. Naši vojáci v koloniích jednoduše ignorují univerzalizmus mateřské země, aplikují na lidský rod *numerus clausus*: jestliže nikdo nemůže okrást, zbavit svobody či zabít svého bližního, aniž by to bylo považováno za zločin, razí tedy zásadu, že kolonizovaný člověk není člověkem. Naše ozbrojené síly proto dostaly za úkol proměnit tuto abstraktní jistotu v konkrétní realitu: byl vydán rozkaz degradovat obyvatelstvo anektovaných území na vyšší druh primátů, a tím dát kolonizátorům morální právo s nimi nakládat jako s hospodářskými zvířaty. Násilí páchané kolonizátory nemá za cíl pouze zajistit jeho respektování podrobenými domorodci, nýbrž je ještě zcela odlidštit. Proto nevynechají jedinou příležitost, aby mohli vykořenit jejich tradice, nahradit jejich jazyk našim jazykem, rozdupat jejich kulturu, avšak neposkytnout jim náhradou tu naši, a naprosto je otupit únavou. Jsou podvyživení, nemocní; pokud stále ještě vzdorují, tak dílo zkázy dokoná strach: vesničan se nejprve octne před ústími pušek, pak přijdou nějací civilové, usadí se na jeho pozemcích a býkovcem jej donutí, aby pro ně obdělával půdu. Bude-li vzdorovat, vojáci jej zastřelí a bude z něj mrtvola; pokud se podvolí, bude degradován na nižší formu života než člověk, stud a obavy postupně rozleptají jeho charakter, rozloží jeho osobnost. Celá záležitost je prováděna s velkým halasem, pod dohledem odborníků: „oddělení pro vedení psychologické války“ rozhodně nejsou vynálezem dnešní doby. Ani vymývání mozků ne. A navzdory celé té snaze nebylo tohoto cíle vlastně nikde dosaženo: ani v Kongu, kde kolonizátoři černochům sekali ruce, ani v Angole, kde ještě zcela nedávno nespokojencům propíchovali pysky, aby jim pak mohli zamknout ústa visacím zámkem. Ale já netvrdím, že z člověka nelze udělat domácí zvíře,

pouze říkám, že toho nelze dosáhnout jinak než jeho značným oslabením: jenom bití samotné nikdy nestačí, je k němu třeba přidat podvýživu. S takovýmto způsobem podmaňování je ale potíž: jakmile z příslušníka vlastního živočišného druhu uděláte domácí zvíře, klesne jeho výkonnost, a ačkoliv mu dáváte tak málo, přesto vás tenhle domestikovaný člověk vyjde draž, než z něj dokážete vymačkat. Z toho důvodu jsou kolonizátoři nuceni započatou drezúru přerušit v polovině: výsledkem je pak něco, co není ani úplně člověk, ani úplně zvíře: domorodec. Zmlácený, podvyživený, nemocný, vyděšený, ovšem vyděšený pouze do určité míry – takový domorodec pak má, nezávisle na tom, zda je černý, žlutý nebo bílý, vždy tytéž charakterové rysy: je líný a záludný, krade, vystačí s absolutním minimem a uznává pouze sílu.

Chudák kolonizátor: teď se rozpornost jeho situace ukázala v celé své nahotě. Měl by, jak praví klasik, zabít ty, které okrádá. Jenže to přece nejde: jak by je potom vykořisťoval? A poněvadž si nemůže dovolit nechat přerůst obvyklé masakrování domorodců v otevřenou genocidu, stejně tak jako nemůže podmanění svého bližního dohnat až k jeho přetvoření na domácí zvíře, začíná se mu celá akce vymykat z rukou a neúprosná logika věcí jej dožene až k dekolonizaci.

Možná ne hned. Zpočátku vládne pořád Evropan: sice už prohrál, avšak stále ještě o tom neví – neví ani o tom, že ti domorodci už vlastně ani nejsou praví domorodci: ubližuje jim, jistě, jenomže to dělá jen proto, aby zničil či potlačil zlo, které mají v sobě; po třech generacích se už jejich škodlivé instinkty neobjeví. A o jaké instinkty to vlastně jde? Ty, které nutí otroky masakrovat své pány? Lze vůbec v takových činech nepoznat svou vlastní krutost, která je pouze obrácena opačným směrem? A lze vůbec v brutalitě těchto utlačovaných venkovanů nepoznat brutalitu kolonizátorů, kterou tito venkované byli nuceni absorbovat každíčkým pórem své kůže a z níž se již nikdy zcela nevyléčí? Důvod je jednoduchý: tato panovačná osoba, jíž pocit všemocnosti a strach, že by o ni mohla přijít, naprosto zatemnil mozek, si už ani nevzpomíná, že byla člověkem: myslí si, že je karabáč nebo puška, a postupem času nabyla dojmu, že domestikovat „nižší živočišné druhy“ znamená pouze vhodně podmínit jejich reflexy. Nebere v úvahu lidskou paměť, nesmazatelné vzpomínky, ale především zřejmě nikdy nepochopila jednu důležitou věc, – že to, čím jsme, jsme se stali zcela osobní a radikální negací toho, co z nás ostatní udělali. Tři generace? Již synové druhé generace, jen co otevřeli oči, viděli, jak mlátí jejich otce.

Máme-li použít odbornou terminologii z oboru psychiatrie, odnášejí si tito lidé již z raného věku jasná „psychická traumata“. A ta je tíží až do smrti. Avšak tyto neustále opakované projevy agrese, které se ovšem naprosto míjejí účinkem, takže se domorodce nikdy nepodaří zlomit, jej zahánějí do nesnesitelně konfliktního stavu, na nějž Evropan dříve nebo později nutně musí doplatit. Pak jej můžeme drezírovat, jak budeme chtít, můžeme se snažit, aby důvěrně poznal, co je to stud, bolest a hlad – v jeho těle vyvoláme jen a pouze sopečnou erupci, jejíž síla je rovna tlaku, který je na toto tělo vyvíjen. Říkáte, že oni ale neuznávají nic jiného než hrubou sílu? Jistě, máte pravdu, nejprve to je hrubá síla, kterou vyvíjí kolonizátor, pak ovšem zákonitě budou uznávat tutéž sílu, pouze s tím rozdílem, že bude vyvíjena opačným směrem, tedy proti nám, tak jako na nás zrcadlo pokaždé, když se do něj podíváme, vrhá náš vlastní obraz, ať chceme či nikoliv. Nedělejme si iluze: jenom jejich šílený vztek, jejich zášť, jejich zahořklost a jejich věčná touha nás zabít, permanentní kontrakce jejich silných svalů, které mají strach pustit z řetězu, jim umožňuje zůstat lidmi: *prostřednictvím* kolonizátora, který jim přeje jejich utrpení, a zároveň proti němu. Tato nenávisť, prozatím stále ještě slepá a abstraktní, je to nejcennější, co má, a vlastně také jeho jediný majetek: jeho pán ji neustále přživuje, jelikož z něj chce udělat tupé zvíře, jemu se však nedaří ji v sobě udusit, poněvadž jeho vlastní zájmy jej zastaví v půli cesty; tím pádem jsou ti nepraví domorodci stále ještě lidskými bytostmi, díky moci i bezmocnosti utlačovatele, přičemž obě se v jejich nitru přetvářejí v tvrdošíjně odmítání přeměny ve zvíře. Zbytek už pochopíme snadno: jsou líní? – jistě, z jejich strany to není nic jiného než obyčejná sabotáž. Jsou zlomyslní, kradou: nu jasně, že kradou – ovšem jestliže tu a tam něco šlohnou, je to už zárodek vzpoury, prozatím ještě neorganizované. To ale není všechno: najdou se i tací, kteří se holýma rukama vrhají proti puškám; to jsou jejich hrdinové, jiní se stávají lidmi tím, že zavraždí Evropany. Ani ty smrt nemine: rebelové se stanou mučedníky a jejich poprava rozjitří emoce vyděšených mas.

Vyděšených, ano: v takovýchto okamžicích se kolonialistická agrese u kolonizovaných opět nesmazatelným písmem zapisuje do jejich nitra. A nyní nemám na mysli pouze strach, který u nich vyvolávají naše nevyčerpatelné možnosti represe, je totiž děsí i prudkost jejich vlastního vzteku. Dostávají se tak do slepé uličky – z jedné strany na ně míří naše zbraně, z druhé strany jimi zmítají všechny ty silné impulzy, ona touha jít zabíjet, která vyvěrá z jejich srdcí a kterou si ne vždy plně uvědomují: poněvadž především to není *jejich vlastní*

násilnictví, je to naše násilí, které pouze změnilo směr, které v nich bují a které je nakonec roztrhá – a první, co tito utlačovaní lidé mají tendenci udělat, je co nejloubežji zahrabat ten nepopsatelný vztek, který jejich i naše morálka zavrhují, a který přesto není ničím jiným než posledním záchytným bodem jejich lidství. Čtete Fanona: zjistíte, že v období bezmoci se vražedné šílenství stává součástí kolektivního nevědomí kolonizovaných.

Tato neustále krocená zuřivost, kterou nelze ventilovat, se tak pohybuje v jakémsi bludném kruhu a v první řadě ničí samotné utlačované. Aby se jí zbavili, tak se alespoň masakrují navzájem: jednotlivé kmeny bojují proti jiným kmenům, poněvadž nemohou zaútočit na svého pravého nepřítele – a zde můžete vzít jed na to, že koloniální politika bude jejich nepřítelství s velkou radostí podporovat; a jakmile bratr vytáhne nůž na svého bratra, zabijí tím jednou provždy ten tolik nenáviděný odraz jejich společného ponížení. Avšak ani tyto smířčí oběti nemohou utišit jejich krvežíznivost – proto se musejí vrhat přímo proti hlavním kulometům poté, co byli našimi spojenci: tuto dehumanizaci, kterou tolik vnitřně zavrhuji, vlastním přičiněním ještě urychlují. A tak si před pobavenými zraky kolonizátora začnou sami proti sobě stavět naprosto nepřírozené bariéry, tu začnou oživovat staré hrozné mýty, jindy se začnou svazovat pečlivě dodržovanými rituály: takto posedlý člověk prchá před svými neskromnými nároky tak, že se uzavírá do světa mánií, které jej trvale zaměstnávají. Například tančí: tím se jednak zaměstnají, jednak si tím uvolňují bolestné křeče a tanec krom toho je skrytou pantomimou – což si sami tanečníci často ani sami neuvědomují – jež nahrazuje veškerá Ne, která nemohou říci nahlas, a vraždy, které se neodvažují spáchat. V některých regionech sahají po poslední naději: posedlosti. To, co kdysi byl ve své upřímnosti čistě náboženský akt, určitý druh komunikace věřícího s tím, v nějž věří, se nyní používá jako zbraň proti zoufalství a ponížení: všichni ti zarové, loové, ti svatí ze všech svatostánek do nich sestupují, ovládají jejich násilnické sklony, které nechávají vybouřit formou transů, končících teprve naprostým vyčerpáním. Přitom jsou zcela pod ochranou těchto mocných bytostí: to znamená, že kolonizovaní se snaží uniknout koloniálnímu odcizení tím, že se vrhají rovnýma nohama do odcizení náboženského. A to s jediným výsledkem: že nakonec se místo původního jednoho potýkají s odcizeními dvěma, přičemž jedno posiluje druhé a naopak. Stejně jako u některých psychóz má halucinující člověk jednoho krásného rána dost toho, že mu pořád jenom spílají, a tak k sobě nechá dolehnout andělský hlas, který mu přednáší samé komplimenty; dosavadní posměšky díky tomu sice nemizí, avšak alespoň jsou

prokládány chválou. Je to jistý druh obranného mechanismu, nicméně tím také celá legrace končí: u takového člověka se začne rozvíjet disociativní porucha a jakožto psychiatrický pacient si to zcela neomylně zamíří přímo k demenci. U několika pečlivě vybraných nešťastníků lze ještě doplnit jinou posedlost, o níž jsem hovořil výše, a sice posedlost západní kulturou. Řeknete si: na jejich místě bych měl v oblíbě spíše své zary než nějakou Akropolis. Správně: pochopili jste. Ale ne tak docela, poněvadž nejste na jejich místě. Tedy zatím. Kdybyste byli, věděli byste, že si nemohou vybírat – musejí proto kumulovat. Dva světy, to znamená i dva životy: celou noc protančíte, ale hned za úsvitu už spěcháte do kostela na mši – a tak se den ode dne trhlina mezi oběma světy neustále zvětšuje. Náš nepřítel zrazuje své bratry a stává se naším komplicem; jeho bratři přitom dělají totéž. Domorodectví je specifický druh neurózy, kterou u kolonizovaných vytvořil a neustále udržuje kolonizátor, a to s *jejich souhlasem*.

Pokud se někdo dožaduje toho, aby mohl žít jako člověk, a je-li zároveň nucen si toto právo odpírat: to je pak opravdu vysoce třaskavá směs. A dřív nebo později opravdu k výbuchu dojde, to víte stejně dobře jako já. A my nyní žijeme v očekávání detonace: jen ať rostoucí porodnost ještě zhoršuje všeobecnou bídu, jen ať má nové pokolení větší obavy ze života než ze smrti, dravý proud násilí pak zboří a odnese všechny zábrany. V Alžírsku, stejně jako v Angole, kde jsou Evropané okamžitě masakrováni, jen co na ně domorodci narazí. Přišel čas návratu vrženého bumerangu, třetí fáze násilí: násilí se vrací zpátky k nám, udeří nás a my opět jednou nejsme schopni pochopit, že ten bumerang, kterým jsme právě dostali do hlavy, je náš. Takzvaní liberálové jsou naprosto vyvedeni z míry: uznávají, že jsme vůči domorodcům nebyli vždy a za všech okolností úplně slušní, a že by bývalo bylo správnější a moudřejší jim v rámci možností přiznat nějaká práva; že nežádali nic většího, než abychom je vpustili, po skupinkách a bez doprovodu, do našeho uzavřeného klubu – našeho živočišného druhu: a přesto je to barbarské a šílené běsnění nepostihne o nic méně než všechny ty zlé kolonizátory. Levice v mateřské zemi je na rozpacích: je sice dopodrobna obeznámena s životním údělem domorodců, ví o nelítostném útlaku, jemuž jsou vystavováni, proto nijak neodsuzuje jejich vzpouru s tím, že jsme udělali opravdu vše pro to, abychom ji vyvolali. Přesto, jak soudí levice, má i taková vzpoura své hranice: rovněž povstalci by měli mít na paměti, že by v boji měli prokázat jistou rytířskost; tím by totiž nejlépe dokázali, že si zaslouží být považováni za lidské bytosti. Občas jim pohrozí: „Jdete na to moc zhurta, jestli to bude takhle pokračovat, tak to my už vás už nebudeme podporovat.“

Jenomže oni na takové řeči kašlou: tu jejich podporu, si klidně mohou strčit do řiti. Ihned po vypuknutí války jsme zjistili, jaká je nepřijemná pravda: totiž že budeme pykat všichni stejně, profitovali jsme z nich všichni bez rozdílu, oni tedy nemají důvod, proč mezi námi rozlišovat, a proto ani s nikým z nás nebudou zacházet lépe než s ostatními. Mají totiž před sebou jediný úkol, jediný cíl: zbavit se okovů kolonialismu, a to *všemi* prostředky. A ti nejmoudřejší z nás by byli, důsledně vzato, ochotní to připustit, jenomže se nemohou zbavit představy, že tato demonstrace síly je vlastně jen prostředkem, ač prostředkem poměrně nelidským, jež tito podlidé používají k tomu, aby jim bylo uznáno jejich lidství: dobrá, tedy jim co nejrychleji stvrďme, co chtějí, ať se potom snaží pokojnými prostředky prokázat, že si svůj status zaslouží. Vida, jak naše ušlechtilé duše dokážou být úžasně rasistické!

Prospělo by jim, kdyby si přečetli Fanona – zjistili by, že toto nepotlačitelné násilí, a Fanon to ve své knize nádherně ukazuje, není žádné absurdní běsnění ani výbuch divošských pudů, dokonce ani důsledek předsudků: to se přetváří sám člověk ve své podstatě. Tuto pravdu jsme již dříve znali, jen jsme na ni pozapomněli: stopy, které po sobě zanechalo násilí, nelze smazat přívětivostí: ty může smýt jen a pouze jiné násilí. A tak se kolonizovaný léčí ze své koloniální neurózy tím, že se zbraní v ruce vyžene kolonizátora ze země. Ať tedy dá volný průchod svému vzteku, najde svou ztracenou transparentnost, nachází sám sebe tak, jak se sám tvoří; my sice odedávna považujeme válku za triumf barbarství, avšak tato válka postupně přináší emancipaci bojovníka, krok za krokem v něm i mimo něj nakonec vymaže všechny stíny jeho koloniální minulosti. Jakmile jednou začne, je nemilosrdná. Je nutno buď strnout hrůzou, anebo se stát tím, z něhož jde hrůza: buď se poddat disociacím falešného života, anebo získat zpět přirozenou duševní jednotu. Když se rolníci chopí zbraní, v tu ránu blednou staré mýty, dosud platné zákazy se kácejí jeden za druhým: hlavní zbraní bojovníka je totiž především jeho lidství. Poněvadž v první fázi vzpoury je nutné zabít: zabít Evropana znamená zabít dvě mouchy jednou ranou, poněvadž tím pádem naráz odstraníme jak utlačovatele, tak i utlačovaného: dostaneme jednoho mrtvého a jednoho svobodného člověka; ten, který přežije, bude poprvé ve svém životě cítit pod svými chodidly *národní* území. V tomto okamžiku se mu Národ nevzdaluje: je vždy tam, kde je on sám, kamkoliv se pohne – nikdy není dál a je totožný s jeho svobodou. Jakmile se však koloniální armáda vzpamatuje z prvotního šoku, vyrazí do protiútku: nastává situace, kdy platí: buď jednotu ve vlastních řadách, anebo zcela nevyhnutelně

přijde masakr. Kmenové rozbroje ustupují do pozadí, mají dokonce tendenci zcela vymizet: jednak proto, že ohrožují Revoluci, ale hlavně a především proto, že nesloužily k ničemu jinému než k tomu, aby se násilí ventilovalo vůči účelově nalezenému, jinými slovy vůči tomu nesprávnému nepříteli. Pokud přesto přetrvají – tak jako v Kongu – pak je to z toho důvodu, že je agenti kolonialismu uměle přiživují. Národ se tedy dává na pochod za všechny bratry, a tak je právě tam, kde jiní bratři bojují. Jejich bratrská láska je protiváhou nenávisti, kterou chovají vůči vám: jsou bratry tím, co každý z nich v sobě zabil, a také mohou být kdykoliv tím, kdo zabíjel. Fanon svým čtenářům ukazuje, kde má své hranice ona „spontánnost“, nezbytnost a zároveň nebezpečnost „organizovanosti“, avšak jakkoliv nezměrný se tento úkol zdá být, dochází k tomu, že při každém posunu vpřed se jejich revoluční povědomí čím dál více prohlubuje. Hrouť se tak poslední komplexy: jen ať si někdo zkusí řečnit před vojákem ALN⁰⁰⁵ o „komplexu závislosti“. Jakmile se rolník zbaví klapky, které měl dosud na očích, uvědomí si své potřeby: ubíjely jej, tudíž se je ze všech sil snažil ignorovat; nyní je objevuje jako nekonečné nároky. V rámci lidového násilí – odolávat pět, osm let, tak jak to dokázali Alžířané, k tomu je zapotřebí nerozlišovat mezi vojenskou, sociální a politickou nutností. Válka totiž – i kdyby to bylo jen kvůli vyřešení problému velení a přidělení zodpovědnosti – vytváří nové organizační struktury, které mimo chodem jsou zcela evidentně prvními zárodky institucí, jež budou fungovat v době míru. A tak je člověk zasazen do rámce, který vytvářejí mimo jiné i nově vznikající tradice, budoucí děti hrůzných přítomností, a bude požívat legitimacy na základě práva, které teprve vznikne, které vzniká den za dnem v ohni bojů: a jakmile bude zabit, odpluje či bude asimilován poslední kolonizátor, zanikne rovněž tento minoritní živočišný druh a uvolní místo socialistickému bratrství. A to zdaleka není vše: tento bojovník postupuje bez oddechu stále vpřed a vy si myslíte, že přece neriskuje kůži jen proto, aby mohl stanout na místě „starého“ člověka z mateřské země. Jenom se podívejte na jeho trpělivost: možná občas sní o dalším Dien Bien Phu; nicméně věřte, že s ním rozhodně nepočítá: je to otrhanec, bojující uprostřed své bídy proti dobře vyzbrojeným bohatým. Dokud nepřijde rozhodující vítězství, dává alespoň svým protivníkům zabrat tak, že často ztrácejí chuť bojovat. To se ovšem neobejde bez příšerných ztrát; koloniální armáda zuří: rozparcelovává území, pročesává je po částech, přesídluje obyvatele, vede trestné výpravy, na nichž vraždí ženy a děti. On to ví: tento nový člověk začíná svůj život člověka od konce; sám sebe totiž považuje

za eventuálně mrtvého. Bude zabit: on nejenom že to přijímá jako riziko, on si tím je jist; tento potenciálně mrtvý již ztratil svou ženu, své syny; viděl již tolik umírání, že chce spíše zvítězit než přežít; z jeho vítězství budou těžit jiní, ne on: na to je tím vším příliš unaven. Přesto je tato únava jeho srdce zároveň zdrojem neuvěřitelné statečnosti. My nacházíme lidskost ještě před hranicemi smrti a zoufalství, on ji naopak nachází až za hranicemi poprav a smrti. To my jsme seli vítr; on je nyní tou bouří, kterou sklízíme. Zrodilo jej násilí, a tak z něj neustále čerpá jako ze zdroje svého lidství: my jsme byli lidmi na jeho úkor, on se stává člověkem na náš účet. A ne člověkem úplně ledajakým: on je prostě lepší člověk.

Tím Fanon končí. Jasně ukázal cestu: jakožto mluvčí bojovníků vyžadoval jednotu, jednotu celého afrického kontinentu, proti všem svárům a jakýmkoli projevům partikularismu. Tohoto cíle bylo dosaženo. Pokud by byl chtěl podat ucelený popis dějin dekolonizace, musel by hovořit také o nás: což jistě nebylo jeho úmyslem. Avšak jakmile zavřeme jeho knihu, zjistíme, že tato kniha v nás pokračuje dále, bez ohledu na autorův úmysl: je to tím, že cítíme sílu národů uprostřed právě probíhající revoluce, na niž my odpovídáme silou. A právě v tomto momentě přichází kvalitativně nová podoba násilí a tentokrát je nutno zaměřit se na nás, poněvadž toto násilí nás mění stejně tak, jako se jeho prostřednictvím mění bývalý domorodec. Každý ať se nad tím zamyslí tak hluboce, jak uzná za vhodné. Pokud se ovšem vůbec odváží přemýšlet: uprostřed současné Evropy, která je po všech těch úderech, které inkasovala, naprosto dezorientovaná, vyvolává ve Francii, v Belgii či v Anglii sebemenší hnutí mysli podezření ze zločinného spolčení se světovým kolonialismem. Tato kniha ostatně žádnou předmluvu ani nepotřebuje. Už jen kvůli tomu, že se vůbec neobrací k nám. Já jsem ji přesto napsal, to abych dovedl do konce dialektiku nastíněnou v této knize: i nás, obyvatele Evropy, postupně dekolonizují: to znamená, že poměrně krvavým operativním zákrokem z nás vyrvou kolonizátora, který vězí v nitru každého z nás. Budeme-li k tomu mít odvahu, podívejme se pak na sebe a zjistíme, jak bude vypadat to, co z nás zbylo.

Nejprve však bude třeba zhlédnout jednu ne právě obvyklou show: striptýz našeho humanismu. Ten totiž právě stojí před námi úplně nahý, a moc krásný pohled na něj tedy není: vidíme, že to byla jen a pouze lživá ideologie,

vítané ospravedlnění našeho drancování; jeho něha a vyumělkovanost umetaly cestu pro naši agresi. Tváří se tak spokojeně, ti odpůrci násilí: ani oběti, ani katové! Ale jděte! Pokud nejste přímými oběťmi v okamžiku, když vláda, které jste sami v referendu dali mandát, když armáda, v níž sloužili vaši mladší bratři, začala bez váhání a bez výčitek svědomí provádět plánovitou genocidu, pak nemůžete být ničím jiným než katy. A pokud si zvolíte, že se stanete oběťmi, a nebudete riskovat víc než jeden či dva dny vězení, pak se ze všeho chcete pouze elegantně vyzout. Ale to se vám nepovede – jen pěkně nechte na hlavě až do samého konce. Ale jedno si konečně uvědomte: pokud by násilí začalo teprve dnešním dnem, pokud by na zemi nikdy neexistovalo vykořisťování ani útlak, pak by – možná – mělo proklamované nenásilí jakous takous šanci ten vroucí kotel vášní utišit. Jestliže však je kompletně celý politický režim včetně vašich pacifistických myšlenkových pochodů vybudován na tisíciletém útisku, pak vaše pasivita nepovede k ničemu jinému než k tomu, že vás automaticky zařadí do šiku utiskovatelů.

Vy jste si totiž dobře vědomi toho, že jsme vykořisťovatelé. Vy dobře víte, že jsme si z „nových světadílů“ brali nejprve zlato a drahé kovy, pak ropu, a že jsme vše hromadně sváželi do našich „starých“ zemí. A nebylo to tak úplně bezvýsledné snažení: paláce, honosné katedrály, průmyslová velkoměsta; a pokud jednoho dne klepala na naše dveře hospodářská krize, tak koloniální trhy zde byly od toho, aby zmírnily její následky, neřkuli aby ji zcela odvrátily. Evropa, přetékáající bohatstvím, uznala *de iure* status člověka všem svým obyvatelům: jenomže být u nás člověkem automaticky znamená být spoluvíníkem, poněvadž *my všichni* jsme profitovali z vysávání kolonií. Tento obtloustlý a zsinálý kontinent se nakonec utápí v tom, co Fanon velmi trefně označuje jako „narcisismus“. Cocoteau svého času hartusil, že Paříž „je město, které neumí nic jiného než mluvit jenom samo o sobě“. Ale copak Evropa dělá něco jiného? A co ten mimoevropský obr, Amerika? To se nám to vykládalo: volnost, rovnost, bratrství, láska, čest, vlast a co já vím co ještě! Ovšem ani trochu nám nevadilo, že jsme doslova jedním dechem pronášeli tak rasistické výlevy, jako „blbí negři, svině židovský, zasraný arabáši“ a tak dál. Všechny ty dobré duše, liberální a laskavé osobnosti – zpravidla nekolonialisté – prohlašovaly, buď omylem anebo se zlým úmyslem, jak velice je tato nedůslednost šokuje; pro nás však neexistuje důslednější postoj než rasistický humanismus, poněvadž Evropan se stal člověkem jen a pouze díky tomu, že vedle sebe vyrobil otroky a stvůry. Dokud existovala kategorie domorodce, nebylo možno tuto přetvářku demaskovat; v lidském rodu přetrvával jaký-

si abstraktní postulát univerzálnosti, kterým se legitimizovaly daleko realističtější praktiky: na druhé straně moře žije rasa podlidí, kteří, díky nám, možná za tisíc let dosáhnou naší úrovně. Zkrátka, lidé měli zmatky v tom, co je celý druh a co pouze elita. Dnes ale domorodec odhaluje svou pravdu: náš druhdy tak uzavřený klub najednou začíná ukazovat své slabiny: zjišťuje se, že to nebylo nic více a nic méně než pouhá menšina. A co je ještě horší: poněvadž ti druzí se proti naší vůli stávají lidmi, vyplývá z toho, že jsme nepřáteli lidského rodu; elita tak odhaluje svou pravou tvář: ukazuje se, že to není nic než obyčejný zločinecký gang. A tím ovšem bereme našim milovaným hodnotám vítr z plachet; sotva bychom totiž našli jednu jedinou, která by nebyla potřísněna krví. Chcete-li slyšet nějaký příklad, pak si vzpomeňte na všechna ta velká slova: jak je ta Francie velkorysá. My že jsme velkorysi? A co Sétif? A co těch osm let trvajících krutá a nelítostná válka, která stála život více než milionu Alžířanů? A co „*gégène*“⁰⁰⁶? Aby bylo jasno, nikdo nám nevyčítá, že jsme nesplnili nevímjaký svěřený úkol, a to z jednoho prostého důvodu: my jsme totiž žádný neměli. Za všechno totiž může sama velkorysost – toto zvukné slovo má pouze jeden jediný význam: přiznaný status. Pro ty lidi, kterým nyní stojíme tvář v tvář, nemá nikdo moc ani výsadu cokoliv komukoliv přiznávat. Poněvadž všichni mají všechna práva. Vůči všem; a lidský rod, jakmile jednoho dne získá svou konečnou podobu, se nebude definovat jako suma všech obyvatel planety Země, nýbrž jako nekonečná jednota vzájemných vztahů. Zde končím zase já; myslím, že tuto práci již bez potíží dokončíte sami; stačí jen poprvé a naposled pohlédnout do tváře našim aristokratickým hodnotám: bídně hynou; jak by také mohly přežít aristokracii podlidí, kteří je vytvořili? Před několika lety pronesl jistý kapitalistický – a kolonialistický – komentátor na obranu Západu tento výrok: „Určitě nejsme žádní andělé. Jenže my alespoň máme výčitky svědomí.“ Zlatá slova! Náš kontinent měl kdysi jiné záchranné prostředky: Parthenón, Chartres, lidská práva, svastiku. Dnes již víme, jakou mají hodnotu: a tvrdí se, že před ztroskotáním nás zachrání už jenom ten velice křesťanský pocit viny. Jak sami vidíte, je konec: Evropa je loď děravá jako cedník, a proto nezadržitelně nabírá vodu. Co se to s ní vlastně stalo? Je to jednoduché: doposud jsme byli dějinnými subjekty, přičemž nyní jsme již jen pouhými objekty historie. Poměr sil je nyní zcela opačný a dekolonizace je v plném proudu; jediné, čeho námi zaplacení žoldáci ještě mohou dosáhnout, je to, že zpomalí její průběh.

006

Slangový výraz pro ruční generátor, určený pro napájení vojenských radiostanic, v období alžírské války hojně využívaný k mučení elektrickým proudem. Ve francouzštině se stal synonymem právě tohoto druhu týrání. Pozn. překl.

Bude tedy třeba, aby staré „mateřské“ země sáhly po rezervách, a aby do předem ztracené bitvy vrhly všechny své síly. Ukáže se, že někdejší koloniální brutalita, z níž se zrodila pochybná sláva maršála Bugeauda a jemu podobných, bude na konci našeho příběhu ještě desetkrát hrůznější, a přesto nebude stačit. Do Alžírsko tedy pošleme také brance z kontinentu, ti se tam drží již sedmým rokem, avšak bezvýsledně. Násilí změnilo směr; když jsme ještě vítězili, sahali jsme po něm, aniž bychom se báli, že nás změní: rozkládalo výhradně ty druhé, zatímco my, plnohodnotní lidé, jsme konstatovali, že náš humanismus zůstal bez poskvrny; stmelení společným prospěchem neváhali obyvatelé „mateřské“ země veškeré své zločiny označovat jako projevy bratrství či lásky; dnes se nám totéž násilí, všude zablokované, vrací zpět prostřednictvím našich vojáků, usazuje se v našem nitru a získává nad námi bezmeznou moc. Začíná proces involuce: kolonizovaný se postupně skládá dohromady, zatímco my, radikálové i liberálové, kolonisté i „domácí“, se rozkládáme. Přinejmenším vztek a strach se ukazují ve své nahotě: během protiarabských „pogromů“ v Alžírsku odhalily svou pravou tvář. A kdo jsou dnes vlastně ti praví divoši? U koho se projevuje to pravé barbarství? Nám už k němu vůbec nic nechybí, dokonce ani tamtamy: klaksony aut vytrubují melodii „francouzské Alžírsko“, zatímco Evropané upalují muslimy zaživa. Není to tak dávno, a Fanon to připomíná, co se psychiatři na jistém kongresu pohoršovali nad kriminalitou domorodého obyvatelstva: ti lidé se pobíjejí navzájem, to není normální; šedá kůra mozková průměrného Alžírčana musí být nedostatečně vyvinutá. Ve střední Africe zase jiní vymysleli, že „typický Afričan velice málo používá své čelní mozkové laloky“. Jistě by nebylo zcela bez zajímavosti, kdyby tito vědci dnes pokračovali ve svém výzkumu v Evropě, a zejména pokud by jej prováděli na Francouzích. Poněvadž i my již několik let musíme trpět nějakou formou atrofie čelních laloků: takzvaní vlastenci vraždí své vlastní krajany, a pokud náhodou žádný není v jejich dosahu, tak alespoň vyhodí dům, v němž bydlí, do vzduchu i s vrátným. A to je jenom začátek: v plánu je už i občanská válka, buď ještě letos na podzim, anebo na jaře příštího roku. A naše laloky, jak se zdá, jsou ve vynikající kondici: není vše tedy způsobeno spíše tím, že když už nemůžeme zničit domorodce, tak se násilí hrouť samo do sebe, kumuluje se v našem nitru a hledá si cestu ven? Jednota alžírského lidu způsobuje nejednotu lidu francouzského: na celém území kontinentální Francie tančí jednotlivé znepřátelené kmeny své válečné tance a připravují se na boj. Hrůza opustila Afriku a usadila se u nás: poněvadž po světě chodí dost takových, kteří jsou náležitě rozzuřeni a chtějí, abychom my svou krví smyli jejich potupu, to, že je porazili domorodci; poněvadž jsou zde i jiní, všichni ti jiní, kteří

na tom všem nesou stejný díl viny – kdo po Bizertě či po zářijových lynčováních vyšel do ulic a kdo řekl: tak dost? Kdo však je ze všech nejopatrnější: liberálové, ti nejtvrdí z tvrdého jádra naší změkčilé levice. Také v jejich případech horečka stoupá. A nevraživost jakbysmet. Přitom byste nevěřili, jak mají nahnáno! Snaží se svůj vztek zamaskovat mýty a složitými rituály; aby oddálili konečné zúčtování a hodinu pravdy, postavili do našeho čela Velkého Šamana, jehož úkolem je udržet nás za každou cenu v nevědomosti. Co naplat; jedněmi vzýváno, druhými zavržováno, násilí se pohybuje v bludném kruhu: jednoho dne zavládne v Metách, na druhý den vypukne v Bordeaux; jednou se objeví tu, pak zas jinde, je to tak trochu jako hrát skořápky. A my se krok za krokem ubíráme cestou, jež neomylně vede přímo k domorodectví. Ovšem k tomu, abychom se stali domorodci se vším všudy, by ještě bylo třeba, aby naši zemi obsadili ti, které jsme předtím kolonizovali, a abychom pak umírali hladu. K tomu však nedojde: ne, to duch svrženého kolonialismu už nás má ve své moci, to on si nás brzy osedlá a bude se na nás vozit, dětinský a pyšný zároveň – a právě on bude naším zarou, naším loou. A vy se po přečtení poslední kapitoly Fanonovy knihy přesvědčíte o tom, že je lepší být domorodcem, i kdyby to mělo být v období té nejhorší bídy, než kolonizátorem. Ono jistě není zdravé, když je policejní vyšetřovatel nucen deset hodin denně mučit vyslýchané: bude-li totiž tímto stylem pracovat trvale, brzy mu povolí nervy – pokud ovšem nenařídíme našim pochopům, aby ve svém vlastním zájmu přestali pracovat přesčas. Chceme-li mocí zákona chránit morálku našeho národa a naší armády, není jistě vhodné, aby se systematicky navzájem demoralizovaly. Ani to, aby země s tak dlouhou republikánskou tradicí beze všeho svěřovala statisíce mladých lidí do rukou pučistických důstojníků. A je zcela neakceptovatelné, abyste vy, drazí spoluobčané, věděli o všech těch zločinech spáchaných vaším jménem, avšak nikomu se o nich ani slovem nezmínili, a to ani vám samotným, ze strachu, že byste kvůli nim mohli být souzeni. Zpočátku jste o tom nevěděli, připouštím, mohlo to tak být, poté jste pochybovali, nyní již víte, ale stále mlčíte. Osm let mlčení, to už musí na člověku zanechat stopy. A stejně to k ničemu nevedlo: dnes již oslepující slunce mučení dosáhlo zenitu, svými paprsky rozpaluje celou naši zemi: v této prudké záři již žádný smích nebude znít upřímně, žádná líčidla již neskryjí náš hněv či strach a nenajde se jediný čin, jenž by nesvědčil o našem zhnusení a naší spoluvině. Dnes totiž stačí, aby se setkali dva Francouzi, a mezi nimi se objeví alespoň jedna mrtvola. A když říkám: alespoň... „Francie“ byl kdysi název jisté země, snažme se, aby nyní, v roce 1961, to nebyl název jistého druhu neurózy.

Můžeme se vyléčit? Ano. Avšak pouze prostřednictvím násilí, které stejně jako Achillovo kopí může jako jediné zacelit rány, které samo způsobilo. Dnes jsme spoutáni řetězy, jsme poníženi, ochromeni strachem: prostě na samém dně. Ani to však koloniální aristokracii – naštěstí – stále ještě nestačí: její boj na zdrženou, který vede v Alžírsku, totiž nemůže mít úspěch, pokud se jí nepodaří kolonizovat i samotné Francouze. A my den za dnem couváme před osudovým střetem, nicméně buďte si jisti, že se mu nevyhneme: všichni ti zabíjící jej potřebují: vytáhnou nás z kanafasu a pustí se do nás. Tím ovšem skončí doba šamanů a fetišů: budeme muset buď bojovat, nebo shnijeme v táborech. A to je poslední fáze celého procesu: vy sice tuto válku odsuzujete, ale stále ještě se neodvažujete dát najevo svou solidaritu s alžírskými bojovníky; nebojte se, na kolonisty a jejich soldatesku se můžete spolehnout: oni už vás k tomuto rozhodnutí přimějí. A dost možná že právě v tom okamžiku, budete-li opravdu zahánáni do kouta, konečně dáte průchod tomuto novému násilí, které ve vás rozněcuje ony staré, nyní oprášené zločiny. Avšak to, jak se říká, je už jiná historie. Historie člověka. A já jsem pevně přesvědčen, že ten velký okamžik, kdy se přidáme k těm, kteří tuto historii píší, na sebe nenechá dlouho čekat.